

Agnieszka ZGIERSKA

25 lat Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności w Polsce — kamienie milowe i perspektywy rozwoju

Streszczenie. *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) jest jednym z podstawowych badań prowadzonych przez GUS. Umożliwia bieżącą ocenę wykorzystania zasobów pracy, a zarazem pozwala na szerszą charakterystykę grup ludności ze względu na ich status na rynku pracy. W 2017 r. minęło ćwierć wieku od pierwszej edycji BAEL, które od samego początku jest realizowane zgodnie z międzynarodowymi zaleceniami i modyfikowane z uwzględnieniem potrzeb użytkowników danych. Początki BAEL w Polsce są ściśle związane z okresem transformacji systemowej i zapotrzebowaniem na badanie pozwalające na uzupełnienie luki informacyjnej dotyczącej możliwości charakterystyki nowych zjawisk na rynku pracy. Z chwilą wstąpienia Polski do Unii Europejskiej (UE) dane z tego badania stały się podstawą do opracowywania kluczowych wskaźników wykorzystywanych w różnych strategiach, zarówno w ujęciu unijnym jak i krajowym.*

Celem artykułu — poza wątkiem jubileuszowym — jest przypomnienie kamieni milowych i najważniejszych zmian w metodyce BAEL, co jest niezwykle istotne dla użytkowników danych. W końcowej części artykułu opisano też prace prowadzone w tej dziedzinie na forum UE.

Słowa kluczowe: badanie siły roboczej, statystyka pracy, rynek pracy.

JEL: C83, J2, J3, J6

Minęło 25 lat od pierwszej edycji BAEL, prowadzonego przez GUS według zaleceń Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP)¹ dotyczących badania siły roboczej (LFS)². W kolejnych latach było modyfikowane zgodnie z wymogami

¹ ILO — International Labour Organisation.

² Labour Force Survey.

wynikającymi z aktów prawnych UE dla europejskiej wersji tego badania (EU LFS) oraz zapotrzebowaniem krajowych użytkowników danych.

Celem artykułu, poza krótkim wątkiem jubileuszowym związanym z „urodzinami” BAEL, jest wskazanie kamieni milowych w rozwoju tego badania i przypomnienie najważniejszych zmian zarówno w metodologii, jak i organizacji BAEL. Informacje te są szczególnie istotne dla użytkowników, którzy analizują dane w długich szeregach czasowych.

W końcowej części artykułu opisano prowadzone na forum Komisji Europejskiej, Parlamentu i Rady UE prace w zakresie statystyki społecznej, w tym mające w przyszłości bezpośrednie przełożenie także na EU LFS (w Polsce — BAEL).

Pierwsze BAEL przeprowadzono w maju 1992 r. Wdrożenie go do praktyki statystycznej poprzedzono pilotażem pozwalającym na dopracowanie badania od strony organizacyjnej i udoskonalenie przygotowanych narzędzi. Początki BAEL — ściśle związane z okresem transformacji systemowej i zapotrzebowaniem na badanie pozwalające na diagnozę rynku pracy i uzupełnienie luki informacyjnej dotyczącej możliwości charakterystyki występujących na nim nowych zjawisk — opisał w swoim artykule (opublikowanym w tym numerze) J. Witkowski, prekursor tego badania w statystyce polskiej (Witkowski, 1995, 2017)³.

ASPEKT MIĘDZYNARODOWY BADANIA

Na etapie przygotowywania BAEL oraz jego doskonalenia w kolejnych latach dużą rolę odegrała współpraca międzynarodowa z Biurem Statystyki Pracy w Stanach Zjednoczonych, Urzędem Statystycznym Kanady oraz krajami Wspólnoty Europejskiej, w tym z francuskim Narodowym Instytutem Statystyki i Badań Ekonomicznych (INSEE), Niemieckim Urzędem Statystycznym oraz z Eurostatem i międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się statystyką — MOP i OECD (Witkowski, 2017).

Jak już wspomniano, metodologię i organizację BAEL od samego początku oparto na zaleceniach MOP dotyczących badań siły roboczej. Jednym z ważniejszych dokumentów zawierających wytyczne odnoszące się do sposobu definiowania i zbierania informacji o sytuacji osób na rynku pracy (w sposób zharmonizowany i porównywalny między krajami) jest *Rezolucja dotycząca definiowania aktywnych zawodowo, pracujących, bezrobotnych oraz niepełnozatrudnionych*. Dokument przyjęto w 1982 r. podczas 13. Międzynarodowej Konferencji Statystyków Pracy (13. ICLS), następnie został on zaakceptowany przez MOP i rekomendowany do stosowania w praktyce we wszystkich krajach⁴. Warto podkreślić, że przyjęte wówczas rekomendacje do dziś stanowią podstawę reali-

³ W 1991 r. autor pełnił funkcję dyrektora departamentu odpowiedzialnego za statystykę rynku pracy, a w kolejnych latach wiceprezesa i prezesa GUS.

⁴ ILO (1982). Na ten temat też: Hussmanns, Mehran i Verma, 1992.

zacji badań siły roboczej w wielu krajach świata, co umożliwiła porównania międzynarodowe. Do tych zaleceń wprowadzono tylko niewielkie zmiany wynikające z innych tematycznych rezolucji przyjętych podczas 16. i 18. ICLS (odpowiednio w latach 2003 i 2008), m.in. w zakresie definiowania niepełnozatrudnionych oraz sposobu pomiaru czasu pracy⁵. Istotne zmiany w podejściu MOP do statystyki pracy przyjęto natomiast w 2013 r. na 19. posiedzeniu ICLS (ILO, 2013) — większość krajów jest dopiero na etapie dostosowywania się do tych rekomendacji.

W przypadku krajów UE podstawowym aktem prawnym wprowadzającym obowiązek badania siły roboczej jest rozporządzenie Rady UE nr 577/98⁶, opisujące podstawowe założenia, w tym zakres podmiotowy i przedmiotowy badania oraz wymogi precyzji dotyczące wielkości próby badania reprezentacyjnego⁷. Akty wykonawcze towarzyszące temu nadrzędemu rozporządzeniu precyzują strukturę rekordu dla mikrodanych (kraje zobligowane są przekazywać nieidentyfikowalne dane jednostkowe do Eurostatu; obecnie według rozporządzenia Komisji nr 377/2008⁸), co jednocześnie ściśle określa listę zmiennych (obowiązkowych i dobrowolnych) oraz powiązania pomiędzy zmiennymi i populację odniesienia dla każdej z nich. Eurostat opracował również dokładne objaśnienia zmiennych EU LFS⁹, a także schematy raportów jakości, które kraje członkowskie zobligowane są systematycznie przekazywać do Komisji Europejskiej (kwartalnie i rocznie). Odrębne akty wykonawcze dotyczą tematyki unijnych badań modułowych dołączanych co roku do badania LFS. Ważnym dokumentem, który znacząco wpłynął na zmiany w metodyce BAEL, jest rozporządzenie Komisji nr 1897/2000 dotyczące wprowadzenia operacyjnej definicji bezrobocia.

W 2007 r. Eurostat powołał specjalną grupę zadaniową ds. jakości wyników badania siły roboczej (LFS), w skład której weszli przedstawiciele 9 krajów członkowskich (w tym Polski) oraz Eurostatu. Miała ona m.in. dokonać przeglądu badań krajowych LFS z punktu widzenia możliwości ich doskonalenia oraz wypracować rozwiązania służące lepszemu dostosowaniu do zaleceń międzynarodowych (w tym upowszechnianiu zidentyfikowanych dobrych praktyk, stoso-

⁵ Raporty z poszczególnych ICLS oraz opracowane na tych konferencjach rezolucje są dostępne na stronie: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/meetings-and-events/international-conference-of-labour-statisticians/lang-en/index.htm>.

⁶ Rozporządzenie Rady Unii Europejskiej nr 577/98 z dnia 9 marca 1998 r. w sprawie organizacji badania reprezentacyjnego dotyczącego siły roboczej na terenie Wspólnoty (z późn. zm.).

⁷ Wykaz wszystkich wcześniejszych oraz aktualnie obowiązujących regulacji UE w zakresie badania siły roboczej znaleźć można na stronie Eurostatu: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/legislation>.

⁸ Rozporządzenie Komisji (WE) nr 377/2008 z dnia 25 kwietnia 2008 r. wykonujące rozporządzenie Rady (WE) nr 577/98 w sprawie organizacji badania prób losowych dotyczącego siły roboczej we Wspólnocie w odniesieniu do kodowania, które należy stosować w celu przesyłania danych, począwszy od 2009 r., wykorzystania prób cząstkowych do gromadzenia danych dotyczących zmiennych strukturalnych oraz określenia kwartałów referencyjnych (Dz. U. UE L 114/57).

⁹ EU LFS explanatory notes.

wanych już w niektórych krajach), a przez to poprawie harmonizacji tego badania pomiędzy krajami UE i stowarzyszonymi. W opracowanym w 2009 r. raporcie końcowym zawarto 43 rekomendacje służące doskonaleniu badania w krajach członkowskich, z uwzględnieniem różnych aspektów jakości badania statystycznego (Eurostat, 2009). W kolejnym etapie kraje przygotowywały własne plany naprawcze, zgodne z rekomendacjami, a sprawozdania z postępów tych prac przedstawiane były regularnie na posiedzeniach grupy roboczej ds. rynku pracy Eurostatu (LAMAS WG). Zaprzestano tej inicjatywy, kiedy pojawiła się idea związana m.in. z integracją statystyki społecznej¹⁰.

Na forum UE trwają obecnie prace służące przygotowywaniu ramowego aktu prawnego integrującego kilka odrębnie dotychczas realizowanych społecznych badań statystycznych prowadzonych poprzez gospodarstwa domowe — Framework regulation for the production of European statistics on persons and households (Integrated European Social Statistics — IESS). Jednocześnie opracowywane są akty wykonawcze do regulacji ramowej, m.in. dotyczące dotychczasowego badania siły roboczej EU LFS (w projekcie IESS określanego jako „dziedzina: rynek pracy”). Prace przygotowawcze do tych zmian prowadzone są także przez GUS. Ważne jest również uwzględnienie nowych rozwiązań wynikających ze wspomnianych rekomendacji 19. ICLS, o czym więcej w końcowej części artykułu.

CEL, ZAKRES I NARZĘDZIA BADANIA AKTYWNOŚCI EKONOMICZNEJ LUDNOŚCI

Celem BAEL jest ocena sytuacji osób w wieku 15 lat i więcej na rynku pracy. Jest to badanie reprezentacyjne, prowadzone co kwartał na próbie osób tworzących gospodarstwa domowe w wylosowanych mieszkaniach. Wyniki z próby są uogólniane na populację generalną, którą tworzy ludność w wieku 15 lat i więcej w prywatnych gospodarstwach domowych (dane na podstawie bieżących szacunków).

Z punktu widzenia podaży na rynku pracy, głównym kryterium podziału ludności na 3 podstawowe kategorie (pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo) jest praca, czyli wykonywanie, posiadanie bądź poszukiwanie pracy. Przyjęta kolejność wyodrębniania poszczególnych zbiorowości gwarantuje zaklasyfikowanie każdej osoby tylko do jednej z tych grup. W pierwszej kolejności wyodrębniane są osoby pracujące, potem bezrobotne, a pozostała zbiorowość stanowi kategorię biernych zawodowo (osoby pozostające poza rynkiem pracy).

BAEL opiera się na odpowiedziach zebranych od respondentów w dwóch ankietach — jedna z nich służy uzyskaniu informacji o pełnym składzie gospodarstwa domowego oraz podstawowej charakterystyce demograficzno-spo-

¹⁰ *Wiesbaden memorandum* (as adopted by the ESSC on 28th September 2011. *New conceptual design for household and social statistics*; https://www.destatis.de/EN/AboutUs/Events/DGINS/Document_Memorandum.pdf?__blob=publicationFile).

łącznej jego członków. Do osób w wieku co najmniej 15 lat kierowane są natomiast ankiety indywidualne poświęcone zasadniczej tematyce badania, czyli sytuacji tych osób na rynku pracy¹¹.

Pytania sformułowane są w taki sposób, aby prowadzić respondenta zgodnie z indywidualną sytuacją związaną z jego pozycją na rynku pracy (dodatkowo ankiety zawierają pytania m.in. o cechy demograficzne, edukację i doksztalcanie oraz źródła utrzymania). O ile osoby pracujące mogą się zorientować po pierwszych pytaniach, że będą potraktowane jako osoby pracujące, to przy definiowaniu osoby jako bezrobotnej czy biernej zawodowo nie jest to już takie jednoznaczne. Pytania dotyczą poszukiwania pracy czy gotowości do jej podjęcia, a kwestie samooceny statusu na rynku pracy i rejestracji w powiatowym urzędzie pracy (PUP) — zawierające wprost sformułowanie „bezrobotny” — umieszcza się na końcu ankiety indywidualnej. Nie są one brane pod uwagę przy ostatecznym klasyfikowaniu osób do poszczególnych kategorii, ale stanowią informację uzupełniającą, pomocną w analizach. Taki sposób postępowania — prowadzenia wywiadu z respondentem — pozwala na poznanie jego rzeczywistej sytuacji na rynku pracy, co ma kluczowe znaczenie dla wyników tego badania i jest zgodne z międzynarodowymi wytycznymi. Z tego m.in. powodu dane BAEL różnią się od danych ze sprawozdawczości rynku pracy czy też danych z rejestrów bezrobotnych. Celem badania jest bowiem uwzględnienie **faktycznej** sytuacji osób na rynku pracy, niezależnie od statusu formalnego, a więc posiadanego źródła utrzymania, tytułu ubezpieczenia czy też rejestracji w PUP jako osoba bezrobotna lub poszukująca pracy. Zgodnie z zaleceniami międzynarodowymi, w BAEL do pracujących może być zatem zaliczona zarówno osoba pracująca na umowę o pracę, umowę cywilnoprawną, na własny rachunek czy jako pomagający członek rodziny, ale także: osoba pracująca w szarej strefie (bez ubezpieczenia i odprowadzania składek związanych z zatrudnieniem), uczeń, student, emeryt, rencista czy osoba zarejestrowana w PUP jako bezrobotna. Uwzględnia się tu minimalny wkład pracy osoby (według kryterium MOP jest to minimum 1 godz. pracy) w okresie objętym obserwacją (tydzień), który pozwala zaliczyć ją do pracujących. Jako pracujące traktowane są także osoby, które w badanym tygodniu nie wykonywały pracy z określonych względów, ale pracę posiadały (np. przebywający na zwolnieniach lekarskich). Za bezrobotnego w BAEL uznaje się natomiast osobę, która spełnia 3 podstawowe kryteria: nie pracuje (według kryteriów MOP), poszukuje pracy aktywnymi metodami i jest gotowa do jej podjęcia w niezbyt długim czasie. Wlicza się też osoby, które już mają pracę umówioną i czekają na jej podjęcie, również w nieodległej perspektywie. Bezrobotnym według BAEL może być zatem zarówno osoba zarejestro-

¹¹ Zgodnie z międzynarodowymi standardami minimalny wiek osób zalecany do uwzględnienia w badaniach statystycznych rynku pracy to 15 lat. Dlatego też takie kryterium pozostawiono w BAEL, mimo że w trakcie prowadzenia tego badania zmianie uległ system szkolnictwa (wprowadzenie gimnazjum), który skutkował zmianami w kodeksie pracy określającymi wiek młodocianych (obecnie 16 i 17 lat, wcześniej 15—17 lat).

wana w PUP jako bezrobotna (a więc formalnie spełniająca kryteria ustawowe, ale pod warunkiem, że jednocześnie spełnia kryteria MOP), jak i niepracująca, poszukująca zatrudnienia/pracy innymi metodami i gotowa do jej podjęcia w określonym czasie (i niekoniecznie zarejestrowana w PUP). Może to być także — jeżeli spełnia kryteria MOP — uczeń, student, emeryt czy rencista. Za biernych zawodowo uważa się pozostałe osoby, niespełniające kryterium zaliczenia ich do pracujących ani bezrobotnych. W gronie biernych zawodowo mogą się znaleźć osoby, które jeszcze nie weszły na rynek pracy (np. ze względu na kontynuowanie nauki), a także te, które chwilowo lub definitywnie opuściły rynek pracy (m.in. przerwały pracę ze względu na sprawowanie opieki nad dzieckiem lub osobą dorosłą, zniechęciły się bezskutecznym poszukiwaniem pracy, a także ostatecznie się zdezaktywizowały, np. przechodząc na emeryturę i nie kontynuując pracy zarobkowej w żadnej formie). Do tej grupy zaliczone są też osoby chcące pracować, ale z różnych względów niemogące podjąć pracy w najbliższym czasie (np. długotrwała choroba, wyjazd, opieka nad członkiem rodziny). Jako bierne zawodowo według kryterium MOP traktowane są również osoby oficjalnie zarejestrowane w PUP jako bezrobotne, ale niepodjmujące żadnych działań związanych z poszukiwaniem pracy lub podejmujące jedynie pasywne działania (np. bierne oczekiwanie na odpowiedź PUP).

W zależności od zidentyfikowanej pozycji respondentów na rynku pracy zadawane są dodatkowe pytania pozwalające szerzej scharakteryzować ich aktywność ekonomiczną. W przypadku pracujących są to pytania o główne i dodatkowe miejsce pracy, status zatrudnienia, wymiar i czas pracy, zawód, rodzaj działalności miejsca pracy, a także pozwalające na ocenę, czy jest to praca satysfakcjonująca respondenta, czy też poszukuje on innej pracy. W przypadku osób niepracujących zbierane są informacje o przeszłości zawodowej (doświadczeniu zawodowym), rodzaju poszukiwanej pracy i możliwości jej podjęcia lub przyczynach nieposzukiwania pracy, źródłach utrzymania itd. Dodatkowym blokiem w ankiecie są pytania dotyczące nauki i podnoszenia kwalifikacji.

Z uwagi na fakt, że zestaw danych gromadzony jest indywidualnie dla każdej osoby uczestniczącej w badaniu, to na etapie opracowywania wyników możliwe jest przedstawienie tych informacji w różnych układach (korelacji różnych cech), co pozwala głębiej przeanalizować określone zjawiska.

NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY W METODYCE BAEL

25 lat to dużo w historii badania statystycznego, które realizowane jest po to, aby opisywać bieżącą sytuację na krajowym rynku pracy. Chcąc dostosować badanie do realiów, wdrażano rozwiązania, które czasem miały na tyle istotny charakter, że wprowadzały przerwy w szeregach danych i ograniczały możliwości porównywania. W przypadku niektórych zmian wiązało się to z koniecznością dostosowania badania do zaleceń międzynarodowych, a w innych — wynikało z nowych zjawisk na polskim rynku pracy. Trochę zamieszania powodowały także zmienione klasyfikacje wprowadzane do stosowania przez statystykę

w latach, w których realizowane było BAEL, a większość tych zmian była także wynikiem konieczności ich dostosowania do zmieniających się standardów międzynarodowych. Oto kluczowe zmiany w BAEL, mające szczególne znaczenie dla analizowanych danych, często związane z przerwami w szeregach czasowych:

- **START** — maj 1992 r. — pierwsza edycja kwartalnego BAEL (obserwacja w tygodniu zawierającym 15. dzień środkowego miesiąca kwartału);
- maj 1993 r. — wprowadzenie schematu rotacji (częściowej wymiany próby), obowiązującego w BAEL do dziś;
- sierpień 1993 r. — zrealizowanie pierwszego badania modułowego BAEL;
- II i III kwartał 1999 r. — przerwa w realizacji badania ze względu na jego dużą reorganizację, w tym także wynikająca z wdrożenia w kraju reformy administracyjnej oraz ograniczenia środków finansowych na BAEL;
- IV kwartał 1999 r. — wdrożenie metody ciągłej, obowiązującej w BAEL do chwili obecnej (ruchomy tydzień obserwacji; próbę kwartalną podzielono na 13 tygodni kwartału); zmiana w sposobie losowania próby, także z uwagi na wdrożenie w 1999 r. reformy administracyjnej kraju;
- I kwartał 2001 r. — gruntowna przebudowa ankiet (opracowanych wcześniej głównie na potrzeby krajowych odbiorców danych) i wprowadzenie zmian w wyodrębnianiu kategorii bezrobotnych i w samej definicji bezrobotnego, wynikających z dostosowania BAEL do regulacji prawnych UE, w tym do rozporządzenia 1897/2000¹², związanego z przygotowaniem do akcesji do UE;
- I kwartał 2003 r. — zaliczenie do kategorii pracujących także pomagających członków rodzin, którzy nie pracowali w badanym tygodniu z przyczyn analogicznych jak pracownicy najemni i pracujący na własny rachunek (ujednolicenie kryteriów);
- I kwartał 2006 r. — znaczna przebudowa ankiet i wprowadzenie dodatkowych kryteriów dotyczących definiowania pracujących w zależności od spełnienia dodatkowych warunków przy przebywaniu na długich urloпах (powyżej 3 miesięcy kryterium otrzymywania wynagrodzenia);
- II kwartał 2006 r. — wprowadzenie dokładnej daty urodzenia przy wyliczaniu wieku respondentów (wcześniej uwzględniano tylko rok urodzenia, z wyjątkiem 15-latków);
- lata 2006 i 2012 — zmiany kryterium (nie)obecności przy zaliczaniu osób do zamieszkałych na danym terytorium, a tym samym przy uwzględnianiu ich jako członków gospodarstwa domowego podlegającego badaniu (w 2006 r. — zmiana z 2 na 3 miesiące faktycznego przebywania; od III kwartału 2012 r. — zmiana przewidywanego okresu przebywania na danym obszarze na 12 miesięcy);

¹² Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1897/2000 z dnia 7 września 2000 r. wykonujące rozporządzenie Rady (WE) nr 577/98 w sprawie organizacji badania prób losowych dotyczącego siły roboczej we Wspólnocie, dotyczące operacyjnej definicji bezrobocia (Dz. U. UE L 228/18).

- kilkukrotne zmiany stosowanych w BAEL klasyfikacji (zawodów i specjalności, wykształcenia, rodzaju działalności miejsca pracy, podziału administracyjnego kraju), a także
- kilkukrotne zmiany podstawy służącej uogólnianiu wyników z próby na populację generalną — wynikające przede wszystkim z uzyskania pełnych informacji po spisie ludności, służących aktualizacji rocznych bilansów ludności.

Szczegółowe informacje o metodyce badania opisano w publikacjach kwartalnych z wynikami BAEL (GUS, 1992—2017).

W okresie 25 lat ulegał modyfikacji zestaw szczegółowych zagadnień (zmiennych) uwzględnianych w BAEL. Wynikało to zarówno z zaleceń międzynarodowych, jak i konieczności opisanie sytuacji na krajowym rynku pracy w związku z pojawianiem się nowych zjawisk.

W 1992 r. ankieta gospodarstwa domowego liczyła ok. 10 pytań, w 2017 r. — ok. 40; natomiast ankieta indywidualna kierowana do respondenta w 1992 r. zawierała 55 pytań, a w 2017 r. podwoiła się do 107 pytań i uzupełniana była odrębnymi ankietami do badań modułowych, poświęconych ściślej tematyce związanej z rynkiem pracy. Jak łatwo zauważyć, skutkowało to w dużej mierze rozszerzeniem BAEL (mimo że z założenia respondenci nie odpowiadają na wszystkie pytania ankiety, tylko prowadzeni są odpowiednią ścieżką — pytaniami filtrującymi — w zależności od ich faktycznej bieżącej lub przeszłej sytuacji zawodowej). Jednakże z uwagi na zwiększające się obciążenie respondentów konieczna była także rezygnacja z niektórych zagadnień (np. dojazdy do pracy) lub przesunięcie ich do badań modułowych (o których więcej w dalszej części artykułu). Przykładem najnowszych dodanych do badania zagadnień są pytania o pracę na umowach cywilnoprawnych oraz o otrzymywanie świadczenia „500+”.

Definicje stosowane w badaniu także ulegały modyfikacji. Duża, istotna zmiana w 2001 r. wiązała się głównie z koniecznością dostosowania do operacyjnej definicji bezrobotnego, wprowadzonej rozporządzeniem Komisji Europejskiej 1897/2000. Ankietę indywidualną w polskim badaniu przebudowano w taki sposób, aby respondentów pytać o wszystkie metody poszukiwania pracy, co dawało na późniejszym etapie możliwość oceny, czy poszukiwanie pracy było aktywne czy pasywne (i w efekcie decydowało o zaliczeniu osób do zbiorowości bezrobotnych lub biernych zawodowo). W przypadku osób, które oczekiwały na podjęcie pracy, okres oczekiwania — stanowiący kryterium pozwalające na zaliczenie osoby do bezrobotnych — wydłużono do 3 miesięcy. Wprowadzono też ograniczenie górnej granicy wieku dla osób bezrobotnych (74 lata). Zmiany te, będące dostosowaniem do zaleceń Komisji Europejskiej, były wprowadzane w naszym badaniu, mimo że Polska nie była jeszcze członkiem UE. W okresie przedakcesyjnym statystyka polska była jednak poddawana ocenie w kontekście dostosowania prawa do wymogów UE. Wspomniana regulacja obowiązuje do dziś, a jej wdrożenie w krajach członkowskich UE nadal jest ściśle monitorowane.

**ZESTAWIENIE (1) PODSTAWOWYCH DEFINICJI OBOWIĄZUJĄCYCH W 2017 R.
I NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY**

Status na rynku pracy	Definicje i opis zmian według dat
Pracujący	<p>osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykonywały przez co najmniej godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem; • miały pracę, ale jej nie wykonywały (od I kw. 2003 r. włączono tu także pomagających członków rodzin) z powodu: <ul style="list-style-type: none"> — choroby, urlopu macierzyńskiego, wypoczynkowego i (od 2014 r.) rodzicielskiego, — z innych przyczyn, o ile długość przerwy w pracy wynosiła: <ul style="list-style-type: none"> — do 3 miesięcy, — powyżej 3 miesięcy, ale osoby te były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kw. 2006 r.). <p>Do pracujących — zgodnie z międzynarodowymi standardami — zaliczani są również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenie</p>
Bezrobotni	<p>osoby w wieku 15—74 lata (kryterium wieku obowiązuje od I kw. 2001 r.), które spełniły jednocześnie trzy warunki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi; • aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni tydzień badany), aby znaleźć pracę; • były gotowe (zdolne) podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym (od I kw. 2003 r.; wcześniej, tj. w okresie luty 1999—IV kwartał 2002 r. dotyczyło to tygodnia badanego i następnego). <p>Do bezrobotnych zostały zaliczone także osoby, które nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę zalatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie przez okres nie dłuższy niż przyjęty czas — 3 miesiące (od I kw. 2001 r.; wcześniej kryterium to obejmowało 30 dni) oraz były gotowe tę pracę podjąć (od I kw. 2004 r.; wcześniej definicja nie uwzględniała gotowości do podjęcia pracy)</p>
Bierni zawodowo	pozostałe osoby niespełniające tych warunków zaliczenia do pracujących ani do bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

W 2004 r. przy definiowaniu osób jako bezrobotne wprowadzono kryterium gotowości do podjęcia pracy w sytuacji, gdy osoba miała już umówioną pracę, a także badaniem objęto cudzoziemców będących członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach, jeżeli spełniali kryteria uwzględnienia ich w BAEL (o czym więcej w dalszej części artykułu).

Kolejna istotna zmiana (z 2006 r.) wiązała się z przebudową ankiet BAEL w celu doprecyzowania sposobu wyodrębniania pracujących w zależności od długości i rodzaju urlopów (długotrwała nieobecność w pracy). Wiązało się to z kolejnym dostosowywaniem do wymogów europejskich, ale także zbiegło się

z wprowadzanymi w Polsce zmianami w uregulowaniach prawnych dotyczących urlopów wychowawczych (m.in. możliwość ich dzielenia czy częściowego pobierania wynagrodzenia) oraz wprowadzeniem urlopów tacierzyńskich i ojcowskich (w 2014 r. w BAEL uwzględniono także urlopy rodzicielskie).

Poza sposobem definiowania i wyodrębniania w BAEL podstawowych kategorii, zmiany dotyczyły także innych cech. W artykule skupiono się na kluczowych zmianach, w celu wyodrębnienia podstawowych populacji osób ze względu na ich sytuację na rynku pracy, natomiast w zestawieniu podano najważniejsze zmiany dotyczące innych cech/zmiennych w BAEL.

**ZESTAWIENIE (2) ZMIAN DEFINICJI LUB SPOSOBU WYODRĘBNIANIA W BAEL
INNYCH CECH/ZMIENNYCH, MAJĄCYCH WPLYW
NA BRAK PORÓWNYWALNOŚCI WYNIKÓW**

Wyszczególnienie	Opis prowadzonych zmian według dat
Podział na pracę stałą/dorywczą (na czas określony/nieokreślony)	<p>do IV kw. 2000 r. jako pracę stałą klasyfikowano pracę podjętą na czas nieokreślony lub na co najmniej rok, a jako dorywczą — pracę podjętą na okres do 12 miesięcy;</p> <p>od I kw. 2001 r. pracę stałą należy rozumieć jako podjętą na czas nieokreślony, a jako dorywczą — pracę na czas określony;</p> <p>od I kw. 2002 r., w ślad za wymogami Eurostatu dla tej zmiennej, zmieniono zapis w ankiecie na „praca na czas określony” oraz „praca na czas nieokreślony”</p>
Pracujący w pełnym i niepełnym wymiarze czasu pracy	<p>do IV kw. 2000 r. do pracujących w pełnym wymiarze czasu zaliczono osoby, które:</p> <ul style="list-style-type: none"> — przepracowały w badanym tygodniu 40 godzin i więcej we wszystkich miejscach pracy, — przepracowały w badanym tygodniu mniej niż 40 godzin, ale był to ich pełny wymiar czasu pracy (np. nauczyciele lub osoby pracujące w szkodliwych warunkach), — przepracowały w badanym tygodniu mniej niż 40 godzin pracy z przyczyn pozaekonomicznych, a zwykle pracowały w pełnym wymiarze czasu); <p>od I kw. 2001 r., zgodnie z zaleceniami Eurostatu, populacja pracujących w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy wyznaczana jest na podstawie deklaracji respondenta w odniesieniu do głównego miejsca pracy</p>
Przyczyny zaprzestania pracy	<p>od I kw. 2001 r. zbiorowość bezrobotnych oraz biernych zawodowo poprzednio pracujących wg przyczyn zaprzestania pracy oraz charakterystyki ostatniego miejsca pracy nie obejmuje osób, których przerwa w pracy wyniosła 8 lat lub dłużej (licząc wstecz od tygodnia obserwacji)</p>
Przyczyny bierności zawodowej	<p>od I kw. 2001 r. wprowadzono klasyfikację przyczyn bierności zawodowej według zaleceń Eurostatu, nieporównywalną ze stosowaną we wcześniejszych okresach</p>
Przeciętny tygodniowy czas pracy	<p>od IV kw. 1999 r. w związku z wprowadzeniem w BAEL metody ciągłej — badaniem objęto każdy z 13 tygodni kwartału, co skutkuje tym, że dane o przeciętnym czasie pracy w godzinach dotyczą całego kwartału i obejmują również tygodnie z dniami świątecznymi — a więc tygodnie z mniejszą liczbą dni pracy (wcześniejszej obserwacji poddawany był tylko 1 tydzień środkowego miesiąca w kwartale)</p>

**ZESTAWIENIE (2) ZMIAN DEFINICJI LUB SPOSOBU WYODRĘBNIANIA W BAEL
INNYCH CECH/ZMIENNYCH, MAJĄCYCH WPLYW
NA BRAK PORÓWNYWALNOŚCI WYNIKÓW (dok.)**

Wyszczególnienie	Opis prowadzonych zmian według dat
Wiek	od II kw. 2006 r. wiek osób liczony jest według dokładnej daty urodzenia (wcześniej tylko roku urodzenia, natomiast dokładna data urodzenia dotyczyła tylko 15-latków, ze względu na objęcie ich badaniem)
Metody poszukiwania pracy	od I kw. 2004 r. dane dotyczące liczby bezrobotnych według metod poszukiwania pracy są nieporównywalne z wcześniejszymi okresami, ponieważ do końca 2003 r. jedna osoba mogła wymienić maksymalnie 3 metody poszukiwania pracy, a od I kw. 2004 r. rejestrowane są wszystkie metody, niezależnie od ich liczby
Okres poszukiwania pracy	od I kw. 2008 r. czas poszukiwania pracy liczony jest od momentu zakończenia przerwy w poszukiwaniu pracy, o ile wystąpiła i trwała co najmniej 4 tygodnie (wcześniej liczony był tylko na podstawie deklaracji respondenta)

Źródło: jak przy zestawieniu (1).

NAJWAŻNIEJSZE ZMIANY W ORGANIZACJI BAEL

Przez cały okres realizacji BAEL modyfikacje dotyczyły także zagadnień związanych z organizacją badania, w tym losowania prób (i ich wielkości) oraz z podstawą uogólniania wyników. Zmieniała się także technika realizacji badania, a także stosowane klasyfikacje, m.in. zawodów i specjalności, rodzaju działalności miejsca pracy oraz wykształcenia (związana z kilkukrotnymi reformami szkolnictwa).

Od początku badanie realizowane jest na próbie gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach. Losowanie przebiega według zasad losowania dwustopniowego. Jednostkami losowania pierwszego stopnia są w miastach rejony statystyczne, a na wsi — obwody spisowe. Na drugim etapie losowane są adresy mieszkań. W wylosowanych mieszkaniach badane są gospodarstwa domowe oraz ich członkowie w wieku 15 lub więcej lat.

Przez pierwsze dwa kwartały badanie było prowadzone na tej samej próbie gospodarstw. W maju 1993 r. wdrożono system rotacji obowiązujący do dziś:

- próba na każdy kwartał składa się z czterech prób elementarnych (które od IV kwartału 1999 r., ze względu na wprowadzenie metody ciągłej, dzielone są na 13 tygodniowych próbek elementarnych);
- co kwartał dokonuje się częściowej wymiany prób elementarnych — do ankietowania w danym kwartale przeznaczają się dwie próby elementarne badane w kwartale poprzednim, jedną próbę elementarną nowo wprowadzoną oraz jedną próbę elementarną niebadaną w kwartale poprzednim, a która została wprowadzona do badania dokładnie przed rokiem;
- próby elementarne losowane są w sposób wzajemnie niezależny — losując daną próbę, nie bierze się zupełnie pod uwagę wyników losowania innych prób.

W efekcie każda próba elementarna używana jest według schematu 2(2)2: dwa kwartały w badaniu, dwa kwartały przerwy, znów dwa kwartały w badaniu i koniec udziału w badaniu.

Badanie prowadzone jest z częstotliwością kwartalną i z taką częstotliwością publikowane są wyniki. **Na początku BAEL było realizowane w środkowym miesiącu kwartału** (luty, maj, sierpień, listopad), a okresem podlegającym obserwacji był tydzień zawierający 15. dzień miesiąca.

Od IV kwartału 1999 r. obserwacji podlega sytuacja na rynku pracy w całym kwartale — ruchomy tydzień obserwacji — z uwagi na wdrożenie w BAEL metody ciągłej (w praktyce badanie trwa non stop — przez wszystkie tygodnie w każdym kwartale, a tym samym i w roku). Oznacza to, że w każdym z 13 tygodni danego kwartału ankieterzy odwiedzają określoną liczbę (aktualnie 4208) losowo wybranych mieszkań i zbierają dane o aktywności ekonomicznej w tygodniu poprzednim. Próbka mieszkań przeznaczonych do odwiedzin jest zmieniana z tygodnia na tydzień. Próbki tygodniowe otrzymuje się z losowego podziału na 13 części próby kwartalnej, liczącej obecnie 54704 mieszkania. Próbę kwartalną skonstruowano tak, aby każda z 13 próbek tygodniowych miała nie tylko jednakową wielkość, ale i jednakową budowę. Wyniki badania są opracowywane i publikowane w ujęciu kwartalnym. Z niewielkim uproszczeniem można powiedzieć, że wyniki kwartalne wyliczane są jako przeciętna w kwartale (na podstawie wyników z 13 tygodni danego kwartału).

Ze względu na poważną reorganizację badania (w tym związaną z wprowadzeniem metody ciągłej), a także problem z finansowaniem badania (wcześniej było to badanie sponsorowane przez Krajowy Urząd Pracy, a od 1999 r. — wdrożone jako badanie realizowane ze środków GUS) — **w II i III kwartale 1999 r. badania nie przeprowadzono.**

Do I kwartału 2014 r. wywiady w BAEL zbierane były prawie wyłącznie metodą PAPI (Paper and Pencil Interview) — osobista wizyta ankietera w wylosowanym mieszkaniu i notowanie odpowiedzi respondentów na formularzach papierowych. **Od II kwartału 2014 r.** wprowadzono na szeroką skalę metodę wywiadu CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing — wizyta w mieszkaniu respondenta wspomagana rejestracją danych na urządzeniach przenośnych — tablety), która jest obecnie wiodącą metodą zbierania danych w BAEL, uzupełnianą przez wywiady PAPI oraz CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing — wywiady telefoniczne wspomagane rejestracją danych na urządzeniach przenośnych).

Metoda CATI ze względu na organizację badania (m.in. losowanie próby mieszkań i obejmowanie badaniem znajdujących się w nim gospodarstw domowych oraz tworzących je osób w wieku 15 lat i więcej) jest dotychczas wykorzystywana w minimalnym zakresie i ma zastosowanie wyłącznie w przypadku mieszkań zamieszkałych przez jedno gospodarstwo domowe z jedną osobą w wieku co najmniej 15 lat i badanych po raz kolejny. Dodatkowym warunkiem jest wyrażenie zgody na przeprowadzenie wywiadu telefonicznego. W I kwartale 2017 r. metodą CAPI wykonano ok. 81% wszystkich wywiadów, metodą PAPI — 18%, a CATI miała zastosowanie tylko w przypadku 1% wywiadów.

Obserwacja populacji objętej badaniem dokonywana jest poprzez gospodarstwa domowe, czyli zespół osób spokrewnionych lub spowinowaconych, a także niespokrewnionych mieszkających razem i utrzymujących się wspólnie. Jeżeli któraś z osób mieszkających razem utrzymuje się oddzielnie, tworzy ona oddzielne, jednoosobowe gospodarstwo domowe.

Od III kwartału 2012 r. zastosowano następujące kryteria zaliczania osób jako członków gospodarstwa domowego:

- obecne w gospodarstwie domowym (zameldowane na pobyt stały lub czasowy, **przebywające lub zamierzające przebywać bez zameldowania przez 12 miesięcy lub dłużej**),
- nieobecne (uwzględniany jest całkowity czas nieobecności faktycznej i planowanej) przez okres do 12 miesięcy (np. osoby przebywające czasowo za granicą, w gospodarstwie zbiorowym lub w innym gospodarstwie domowym w kraju nie krócej niż 12 miesięcy).

Wcześniej kryterium stanowił **okres faktycznego przebywania** na danym terytorium (**od 2006 r. do II kwartału 2012 r.** stosowany limit to 3 miesiące, **a przed 2006 r.** — 2 miesiące).

Od I kwartału 2004 r. badaniem objęci są również cudzoziemcy będący członkami gospodarstw domowych w wylosowanych mieszkaniach, jeżeli spełniają ww. kryteria.

Analizując wyniki BAEL, warto zwrócić uwagę na porównywalność nie tylko z uwagi na kryteria zastosowane wobec danych uzyskanych z próby, ale także ze względu na możliwości wykorzystania porównywalnych danych stanowiących podstawę do uogólniania wyników z próby na populację generalną, którą tworzą osoby w prywatnych gospodarstwach domowych przebywające na danym terenie według tych kryteriów (operat losowania próby nie uwzględnia osób w obiektach zbiorowego zakwaterowania, a więc analogicznie — do uogólniania wyników badania nie są wliczane osoby zamieszkujące w tych obiektach). Kilukrotne zmiany podstawy służącej uogólnianiu wyników z próby na populację generalną wynikały przede wszystkim z uzyskania pełnych informacji po spisie ludności i mieszkań, służących aktualizacji dotychczasowych rocznych bilansów ludności. W miarę możliwości starano się przeliczyć kilka okresów (kwartałów) BAEL, aby publikując dane na zakładkę, wspomóc analizy oparte na szeregach czasowych (metoda nawiązania łańcuchowego).

Ostatnią znaczącą zmianą było zastosowanie danych pochodzących z bilansów opracowanych na podstawie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r. (NSP 2011) (od III kwartału 2012 r.) do uogólniania wyników badania na populację generalną oraz wyłączenie z badania osób przebywających bądź zamierzających przebywać poza gospodarstwem domowym 12 miesięcy i dłużej (w okresie od I kwartału 2006 r. do II kwartału 2012 r. było to powyżej 3 miesięcy i nie dotyczyło zamierzeń, a przed 2006 r. było to powyżej 2 miesięcy). Z tego powodu wyniki BAEL od III kwartału 2012 r. nie są w pełni porównywalne z wynikami za wcześniejsze okresy, z wyjątkiem wyników za czas od I kwartału 2010 r. do II kwartału 2012 r., które zostały ponownie przeliczone z uwzględnieniem wprowadzonych zmian.

Zwykle do uogólnienia wyników badania na populację generalną stosowano dane o ludności Polski w wieku 15 lat i więcej, pochodzące z bilansów ludności dostępnych w cyklu półrocznym i rocznym, a specjalnie na potrzeby BAEL szacowanych kwartalnie i dotyczących ludności w prywatnych gospodarstwach domowych. Wyjątkowo w 2015 r. do uogólniania wyników badania wykorzystano dane o ludności według stanu na dzień 31 XII 2014 r. Przyczyną był brak dostępności informacji na temat zmian liczby i struktury ludności w 2015 r. (z tego też powodu we wszystkich kwartałach 2015 r. populacja objęta BAEL pozostaje na stałym poziomie). Ponadto w I kwartale 2016 r. przeprowadzono korektę liczby ludności pozostającej poza BAEL. Korektę przeprowadzono łącznie za 2 lata (poprzednia w II kwartale 2014 r.).

Do IV kwartału 2002 r. wyniki BAEL uogólniane były na populację generalną (ludność w wieku 15 lat i więcej) na podstawie bilansów ludności opartych na danych z NSP 1988, Mikrospisu 1995 oraz bieżących szacunków ludności, a od I kwartału 2003 r. do II kwartału 2012 r. — na podstawie wyników NSP 2002 i bieżących bilansów ludności.

Od I kwartału 2016 r. zastosowano kalibrację wag w skali województwa, w miejsce stosowanej wcześniej kalibracji w ujęciu krajowym, co zapewnia większą spójność wyników z danymi demograficznymi według województw. W obliczeniach wag uwzględniono stosowane dotychczas kategorie demograficzne według płci, grup wieku i miejsca zamieszkania (miasta/wieś), natomiast wskaźniki kompletności służące do korekty wag ze względu na występowanie braków odpowiedzi są od I kwartału 2016 r. wyznaczone dla województw. Zastosowanie kalibracji poprawia wskaźniki precyzji ocen według województw, niemniej jednak może wpływać na brak pełnej porównywalności tych danych z wcześniejszymi okresami¹³.

ZESTAWIENIE (3) PODSTAWOWYCH ZAŁOŻEŃ BAEL I WSKAŹNIKÓW REALIZACJI W MOMENCIE WDROŻENIA BADANIA W 1992 R. ORAZ WEDŁUG STANU OBECNEGO

Maj 1992 r.	I kwartał 2017 r.
Podmiot badania	
Gospodarstwo domowe Członkowie gospodarstwa domowego w wieku 15 lat i więcej	Gospodarstwo domowe Członkowie gospodarstwa domowego w wieku 15 lat i więcej
Wymiana części próby	
Brak	od IV kw. 1992 r. do teraz schemat rotacji 2(2)2 próba kwartalna złożona z 4 podpróbek elementarnych; każda podpróbka w badaniu 4 razy, z 2 kwartałami przerwy (co łącznie daje możliwość analiz panelowych — porównanie połowy próby do poprzedniego kwartału oraz do analogicznego kwartału rok wcześniej)

¹³ Więcej na temat metodologii doboru próby i uogólniania wyników w kwartalnych publikacjach GUS z wynikami BAEL. Na ten temat też Szarkowski i Witkowski (1994).

**ZESTAWIENIE (3) PODSTAWOWYCH ZAŁOŻEŃ BAEL I WSKAŹNIKÓW REALIZACJI
W MOMENCIE WDROŻENIA BADANIA W 1992 R. ORAZ WEDŁUG STANU OBECNEGO (dok.)**

Maj 1992 r.	I kwartał 2017 r.
Częstotliwość realizacji badania i okres obserwacji	
Kwartalna; tydzień — <i>okresem obserwacji był 1 tydzień w kwartale (zawierający 15. dzień środkowego miesiąca kwartału — maj, sierpień, listopad 1992 r., luty 1993 r.);</i> — dane wynikowe prezentowane co kwartał dotyczyły jednego tygodnia w kwartale	kwartalna; tydzień <i>od IV kw. 1999 r. do teraz</i> — pytania w ankiecie dotyczą sytuacji respondenta w konkretnym tygodniu kwartału; — kwartalna próba badawcza rozłożona równomiernie na wszystkie tygodnie kwartału (13 tygodni); — dane wynikowe prezentowane jako przeciętna w kwartale
Wielkość próby kwartalnej	
Wylosowano 18437 mieszkań	wylosowano 54704 mieszkania próba efektywna (przebadano faktycznie): ok. 30,0 tys. gospodarstw domowych, ok. 62,8 tys. osób w wieku 15 lat i więcej
Współczynniki realizacji badania (response rate)	
Powyżej 90%	ok. 62% dla całej Polski, 44,6% dla Warszawy, 47,8% dla miast 0,5—1 mln mieszkańców, 59,0% dla miast 100—500 tys., 61,3% dla miast 20—100 tys., 62,5% dla pozostałych miast, 73,2% dla wsi współczynniki realizacji dla województw — od minimum 52,3% do maksimum 77,0%
Podstawa uogólniania wyników	
Szacunki dotyczące ludności w prywatnych gospodarstwach domowych , na podstawie bilansów ludności faktycznie zamieszkałej , z kryterium 2 miesięcy (nie)obecności, wyprowadzane od NSP 1988	szacunki dotyczące ludności w prywatnych gospodarstwach domowych na podstawie bilansów ludności rezydującej , z kryterium 12 miesięcy deklarowanej (nie)obecności, wyprowadzanych z NSP 2011 r. Od I kw. 2016 r. zastosowano kalibrację wag według województw w miejsce kalibracji w ujęciu krajowym
Metoda realizacji wywiadów	
Wyłącznie PAPI — osobiste wizyty ankierów w wylosowanych mieszkaniach, przeprowadzanie wywiadów w formie ankiet papierowych	od II kw. 2014 r. metoda CAPI uzupełniana przez wywiady PAPI oraz CATI

Źródło: jak przy zestawieniu (1).

Istotnym czynnikiem przy realizacji badań reprezentacyjnych i możliwości wnioskowania na podstawie uzyskanych wyników (po uogólnieniu) jest wielkość próby, ale także wskaźniki realizacji.

Od I kwartału 2010 r. próba do BAEL była stopniowo zwiększana (docelowo do 54704 mieszkań) z powodu konieczności zapewnienia 2% precyzji dla oceny zmian stanu między kwartałami w kraju dla populacji stanowiącej 5% ludności w wieku produkcyjnym określonej w rozporządzeniu Rady UE nr 577/98. W początkowym okresie wielkość próby BAEL liczyła w kwartale 18437 mieszkań, ale trzeba zaznaczyć, że w tym czasie odnotowywano bardzo

wysokie wskaźniki realizacji badania — ponad 90% (na wsi wyższe). Niestety, wraz z upływem czasu, mimo zwiększanej próby mieszkań, wskaźniki te uległy znacznemu pogorszeniu (w 2017 r. sięgają 62% w kraju, jednak w wielkich aglomeracjach miejskich, gdzie przeprowadzenie badań ankietowych jest najtrudniejsze — wskaźnik ten wynosi już poniżej 50%, czyli w co drugim wylosowanym mieszkaniu badanie nie zostało wykonane). Ogranicza to znacznie możliwości analizy wyników dla mniejszych populacji. Najniższą jednostką podziału administracyjnego, dla którego udostępniane są dane z BAEL, jest województwo. Wynika to z reprezentacyjnego charakteru badania i wielkości próby. Dane dla niższych poziomów podziału terytorialnego są obciążone zbyt dużym błędem losowym, podobnie jak dodatkowe przekroje w ujęciu wojewódzkim, a zmniejszający się wskaźnik odpowiedzi jeszcze bardziej ogranicza zakres wiarygodnych wyników.

Niezależnie od opisanych modyfikacji, zmiany w badaniu dotyczyły także wykorzystywanych klasyfikacji międzynarodowych i ich krajowych odpowiedników. Najważniejsze z nich przedstawia zestawienie 4.

**ZESTAWIENIE (4) ZMIAN KLASYFIKACJI STOSOWANYCH W BAEL,
MAJĄCYCH WPLYW NA BRAK PORÓWNYWALNOŚCI WYNIKÓW**

Klasyfikacje	Okresy obowiązywania klasyfikacji (podstawa prawna)
Klasyfikacja zawodów	<p>maj 1994—IV kw. 2002 r. — Klasyfikacja Zawodów i Specjalności (KZiS) opracowana przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych;</p> <p>I kw. 2003—IV kw. 2004 r. — KZiS wprowadzona rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 10 grudnia 2002 r. (Dz. U. Nr 222, poz. 1868);</p> <p>I kw. 2005—IV kw. 2010 r. — KZiS wprowadzona rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 8 grudnia 2004 r. (Dz. U. Nr 265, poz. 2644);</p> <p>I kw. 2011—IV kw. 2014 r. — KZiS wprowadzona rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 r. (Dz. U. Nr 82, poz. 537);</p> <p>od I kw. 2015 r. — KZiS wprowadzona rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 sierpnia 2014 r. (Dz. U. z 2014 r. poz. 1145)</p>
Klasyfikacja rodzajów działalności	<p>do listopada 1993 r. — Klasyfikacja Gospodarki Narodowej (KGN);</p> <p>luty 1994—IV kw. 1999 r. — Europejska Klasyfikacja Działalności (EKD);</p> <p>I kw. 2000—I kw. 2004 r. — Polska Klasyfikacja Działalności (PKD);</p> <p>II kw. 2004—IV kw. 2007 r. — Polska Klasyfikacja Działalności 2004 (PKD 2004);</p> <p>od I kw. 2008 r. — Polska Klasyfikacja Działalności 2007 (PKD 2007)</p>
Klasyfikacja wykształcenia	<p>od I kw. 2016 r. dane BAEL dotyczące dziedziny kształcenia przedstawiane są według nowej klasyfikacji dziedzin (kierunków) kształcenia — Międzynarodowej Klasyfikacji Kierunków Kształcenia — ISCED-F 2013 w miejsce stosowanej wcześniej klasyfikacji ISCED 1997</p>

DODATKOWE BADANIA TEMATYCZNE

Ważnym efektem poznawczym funkcjonowania rynku pracy było wdrożenie badań modułowych jako komplementarnych w stosunku do badania podstawowego BAEL. GUS był jednym z prekursorów tego typu badań, także w krajach UE.

Badania modułowe są prowadzone jednocześnie z badaniem podstawowym i pozwalają na zdobycie dodatkowych informacji o sytuacji na rynku pracy. Poświęcone są określonej tematyce związanej ściśle z rynkiem pracy i przeprowadzane jednorazowo (lub cyklicznie) na próbie mieszkań wylosowanych do BAEL w danym kwartale. Zarówno podstawowe BAEL, jak i towarzyszące badanie modułowe przeprowadzane są metodą reprezentacyjną, która umożliwia uogólnianie wyników na populację generalną.

Pierwsze badanie modułowe zrealizowano w 1993 r. — dotyczyło ono sytuacji osób bezrobotnych (GUS, 1994a). Ankiety skierowano zarówno do bezrobotnych w wylosowanych mieszkaniach, jak i gospodarstw domowych z osobami bezrobotnymi. Pamiętać przy tym należy, że na początku lat 90. ub. stulecia bezrobocie było zupełnie nowym zjawiskiem, związanym z transformacją ustrojową¹⁴. Jego dokładniejszemu poznaniu służyło także kolejne badanie pt. *Efektywność polityki rynku pracy* (zrealizowane dwukrotnie), przygotowane we współpracy z ówczesnym Ministerstwem Pracy, KUP oraz środowiskiem naukowym. Miało ono pomóc w tworzeniu polityki rynku pracy i lokować środki publiczne tak, aby działalność urzędów pracy była jak najefektywniejsza (Góra, Socha i Sztanderska, 1995; Kostrubiec i Kowalska, 1997). Podobnie było z badaniem losów zawodowych absolwentów, wykonywanym dwukrotnie przez GUS (Kowalska, 1995, 1998)¹⁵, a następnie wiejskiego rynku pracy (GUS, 1994b), pracy nierejestrowanej (Kałaska, Witkowski i Kostrubiec, 1996; Kostrubiec, 1999)¹⁶ i sytuacji osób niepełnosprawnych na rynku pracy (Kostrubiec, 2001)¹⁷. Zamierzeniem tych badań było, aby wyniki pozwoliły zdiagnozować dane zjawisko i określić jego skalę, tak aby były podstawy do podejmowania skutecznych decyzji społeczno-ekonomicznych dotyczących konkretnych grup ludności¹⁸.

¹⁴ Opisowi bezrobocia poświęcono wiele opracowań. Z przygotowanych na początku lat 90. ub. wieku wymienić można: Frenkel, 1993; Kałaska i Witkowski, 1997; Kotowska, 1992; Kotowska i Strzelecki, 1993; Kryńska, 1993; Sobczak, Jakubowska i Miler, 1993; Młonek, 1992, 1995; Witkowski, 1994, 1995.

¹⁵ Kontynuacją analiz tego problemu, choć realizowaną w nieco innym ujęciu, było dwukrotne przeprowadzenie przez GUS badania młodzieży wchodzącej na rynek pracy na podstawie wytycznych Eurostatu (GUS, 2010, 2017).

¹⁶ Badania pracy nierejestrowanej były cyklicznie kontynuowane w kolejnych latach (GUS, 2005a, b, 2011b, c, 2015; Zgierska, 2005).

¹⁷ Badanie tego zagadnienia zostało ponownie przeprowadzone w 2001 r., ale według zaleceń Eurostatu, więc porównanie wyników nie jest w pełni możliwe (GUS, 2012).

¹⁸ Więcej na temat koncepcji wdrożenia badań modułowych BAEL napisał Janusz Witkowski w artykule (Witkowski, 2017).

Od 2003 r. GUS włączył się w realizację badań proponowanych przez Komisję Europejską. Ograniczyło to możliwości samodzielnego wyboru tematu badania modułowego (ze względu na środki finansowe oraz obciążenie respondentów i sieci ankietarskiej), jednakże te badania są nadal prowadzone. Przykładem jest pionierskie badanie wolontariatu pt. *Praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym*, zrealizowane w I kwartale 2011 r. jako moduł do BAEL. Jego celem był pomiar ekonomicznego i społecznego wymiaru dobrowolnej i bezpłatnej pracy świadczonej przez mieszkańców Polski, którzy ukończyli 15. rok życia. Zakresem przedmiotowym objęto pracę na rzecz osób spoza własnego gospodarstwa domowego, a także środowiska, społeczności, organizacji lub instytucji (GUS, 2013). Badanie przeprowadzone w Polsce było jednym z pierwszych (w skali światowej) wykonanych na podstawie podręcznika MOP poświęconego temu zagadnieniu¹⁹.

Walorem badań modułowych w kolejnych latach, prowadzonych według zharmonizowanych zmiennych, jest ich porównywalność w ujęciu europejskim. Dotyczą one istotnych zagadnień (bardzo aktualnych w naszych warunkach ze względu na zmieniające się uregulowania prawne w tym zakresie), takich jak: sytuacja osób wchodzących na rynek pracy (GUS, 2010, 2017), godzenie pracy i obowiązków rodzinnych (GUS, 2006, 2012), badanie organizacji i rozkładu czasu pracy (GUS, 2005b, 2016b; Marciniak, 2005), przejście na emeryturę (GUS, 2007, 2013), sytuacja na rynku pracy migrantów i ich potomków (GUS, 2015b), ale też diagnoza warunków pracy, w tym wypadków przy pracy i związanych z nią problemów zdrowotnych (GUS, 2008, 2014a).

Lista badań modułowych towarzyszących BAEL od początku jego przeprowadzania jest następująca²⁰:

- społeczno-ekonomiczne położenie bezrobotnych — sierpień 1993 r.;
- wiejski rynek pracy — listopad 1993 r.;
- efektywność polityki rynku pracy — sierpień 1994 i 1996 r.;
- losy zawodowe absolwentów — listopad 1994 i 1997 r.;
- sytuacja na rynku pracy oraz warunki bytu osób niepełnosprawnych — luty 1995 r.;
- praca nierejestrowana — sierpień 1995 i 1998 r., IV kwartał 2004, 2009, 2010 i 2014 r.;
- osoby niepełnosprawne na rynku pracy — I kwartał 2000 r.;
- kształcenie ustawiczne^(EU)21 — II kwartał 2003 r.;

¹⁹ ILO (2011). Udział w pracach nad tym podręcznikiem brali także pracownicy GUS.

²⁰ Wyniki każdego z tych badań zostały opublikowane przez GUS w postaci odrębnych opracowań i są dostępne pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/> lub w Centralnej Bibliotece Statystycznej GUS (zdigitalizowane zbiory Biblioteki GUS dostępne są także *online*). Autorami tych opracowań, poza pracownikami GUS, są przedstawiciele nauki oraz administracji państwowej: Izasław Frenkel, Marek Góra, Jolanta Jakubowska, Irena E. Kotowska, Elżbieta Kryńska, Eugeniusz Kwiatkowski, Danuta Piekut-Brodzka, Krystyna Młonek, Agnieszka Miler, Halina Sobczak, Mieczysław Socha, Zbigniew Strzelecki, Urszula Sztanderska, Tadeusz Szumlicz i inni.

²¹ Zamieszczenie symbolu (EU) w górnym rejestrze oznacza badanie zgodne z rozporządzeniem Komisji Europejskiej.

- badanie organizacji i rozkładu czasu pracy^(EU) — II kwartał 2004 i 2015 r.;
- praca a obowiązki rodzinne^(EU) — II kwartał 2005 i 2010 r.;
- przejście z pracy na emeryturę^(EU) — II kwartał 2006 i 2012 r.;
- wypadki przy pracy i problemy zdrowotne związane z pracą^(EU) — II kwartał 2007 i 2013 r.;
- sytuacja na rynku pracy migrantów i ich potomków^(EU) — II kwartał 2008 i 2014 r.;
- wejście ludzi młodych na rynek pracy^(EU) — II kwartał 2009 r.;
- praca niezarobkowa poza gospodarstwem domowym — I kwartał 2011 r.;
- osoby niepełnosprawne na rynku pracy^(EU) — II kwartał 2011 r.;
- nietypowe formy zatrudnienia i praca nierejestrowana — IV kwartał 2014 r.;
- osoby młode na rynku pracy^(EU) — II kwartał 2016 r.;
- pracujący na własny rachunek^(EU) — II kwartał 2017 r.²².

Na podstawie próby gospodarstw domowych uczestniczących w badaniu możliwe było także dołączanie dodatkowych, tematycznych badań proponowanych przez środowisko naukowe (i odrębnie sfinansowanych). Przykładem jest *Aktywność zawodowa, edukacja i rodzina* — badanie zrealizowane z użyciem odrębnej ankiety w II kwartale 2005 r. łącznie z badaniem podstawowym BAEL oraz modulem BAEL *Praca a obowiązki rodzinne*. Wzbogaciło to znacznie możliwości poznawcze dotyczące problematyki godzenia roli pracownika, rodzica oraz rozwoju osobistego poprzez podnoszenie kwalifikacji (Kotowska, Sztanderska i Wóycicka, 2007).

Niezależnie od regularnie przygotowywanych kwartalnych publikacji zawierających wyniki badania podstawowego, jak też wyników badań modułowych, podejmowano się także dodatkowych opracowań wykorzystujących wyniki BAEL, np. opisujących sytuację kobiet na rynku pracy (Kotowska, 1992; Kowalska, 1996). Jednym z przykładów pionierskich działań było m.in. poznanie skali zjawiska *zbiorowości znajdujących się na pograniczu bezrobotnych i pracujących oraz bezrobotnych i biernych zawodowo*. Ich celem było uzupełnienie analizy bezrobocia wyznaczanego na podstawie definicji MOP. Przedstawiciel GUS wziął udział w pracach specjalnej grupy zadaniowej powołanej w Eurostacie w celu wypracowania takich zbiorowości. Wyodrębniono trzy zbiorowości znajdujące się najbliżej populacji bezrobotnych: niepełnozatrudnionych, biernych zawodowo poszukujących pracy, ale niegotowych do jej podjęcia, biernych zawodowo nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia. Połączone zbiorowości osób biernych zawodowo poszukujących pracy, ale niegotowych do jej podjęcia, oraz biernych zawodowo nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia, tworzą kategorię osób potencjalnie aktywnych zawodowo. Suma bezrobotnych potencjalnie aktywnych zawodowo oraz niepełnozatrudnionych daje natomiast obraz niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy (w tym z punktu widzenia czasu pracy), które można by stosunkowo łatwo zaktywizować (De la Fuente, 2011). Efekty zastosowania tych definicji w praktyce opublikowano także w GUS (GUS, 2011a; por. też: Strawiński, 2013; Zgierska, 2014a, b).

²² Wyniki badania są w trakcie opracowywania.

Przykładem działań podjętych jako inicjatywa krajowa, z uwagi na istotę tego zjawiska na polskim rynku pracy, może być m.in. badanie dojazdów do pracy (GUS, 2011d), a także pracy w nietypowych formach zatrudnienia (GUS, 2016a).

Przez lata najbardziej popularną i typową formą nawiązania stosunku pracy pomiędzy pracodawcą i pracownikiem była umowa o pracę. W kontekście coraz bardziej złożonego i dynamicznie zmieniającego się rynku pracy, pojawiania się i upowszechniania nowych form zatrudnienia, pracodawcy częściej zawierają z pracownikiem także inne rodzaje umów (np. cywilnoprawne) bądź proponują tzw. samozatrudnienie. Po raz pierwszy rozpoznanie tego zjawiska zaproponowano w 2014 r., eksperymentalnie włączając do badania pracy nierejestrowanej także zestaw pytań dotyczących zawierania umów cywilnoprawnych i podejmowania pracy w formie samozatrudnienia. Od 2016 r. pytanie dotyczące tego zjawiska włączono na stałe do ankiet podstawowego BAEL.

Przykładem innych działań dotyczących możliwości rozbudowy zasadniczego badania BAEL jest przeprowadzona w 2014 r. praca badawcza służąca poznaniu możliwości publikowania podstawowych wskaźników BAEL dla podregionów i miast wojewódzkich, przy zachowaniu satysfakcjonującej precyzji wyników (Zwara i in., 2015). Jej celem było oszacowanie danych historycznych oraz opracowanie w metodologii BAEL zmian pozwalających na uzyskanie reprezentatywnych ocen dotyczących niektórych wskaźników rynku pracy oraz edukacji dla potrzeb określenia dziedzin interwencji oraz monitorowania efektów prowadzonych działań w regionach, w tym zawartych w strategii *Europa 2020* oraz wskaźnika NEET (*young people Neither in Employment nor in Education and Training* — osoby młode niepracujące, nieuczące się i niedokształcające się). Wynikiem tego były m.in. rekomendacje dotyczące zmian w sposobie doboru próby do badania:

- wprowadzenie sposobu podziału na warstwy i alokacji próby w warstwach, określanego jako NTS 2, zakładającego wydzielenie miast wojewódzkich jako odrębnych warstw z dotychczasowych warstw wojewódzkich oraz algorytm alokacji próby w warstwach ukierunkowany na uzyskanie satysfakcjonujących uogólnień dla miasta wojewódzkiego i województwa z wyłączeniem miast wojewódzkich;
- zastosowanie kalibracji wyników według województwa, w miejsce kalibracji w skali kraju, z uwzględnieniem stosowanych dotychczas kryteriów demograficznych.

Wnioski z tej eksperymentalnej pracy wdrożono do praktyki statystycznej od 2016 r.

PRZYSZŁOŚĆ BAEL W KONTEKŚCIE ZMIAN W STATYSTYCE SPOŁECZNEJ PLANOWANYCH W UE

Wraz z wstąpieniem Polski do UE dane BAEL stały się podstawą kluczowych wskaźników wykorzystywanych jako podstawowe w różnych dokumentach i strategiach, w tym m.in.: *Europa 2020* (wcześniej strategia lizbońska), euro-

wskaźniki PEEL, ale także wskaźniki zrównoważonego rozwoju, narodowe strategiczne ramy odniesienia itd.²³. Zestaw wskaźników monitorujących opracowywanych dla krajów UE ustalany jest przez Komisję Europejską oraz Radę UE. Są one miernikiem realizacji działań podjętych w zakresie realizacji celów wyznaczonych w strategii.

Od kilku lat w Komisji Europejskiej toczą się prace dotyczące przebudowy (usprawnienia) obecnego Europejskiego Systemu Statystycznego (ESS) w ramach wizji rozwoju ESS do roku 2020 (ESS Vision 2020). Celem tych działań jest m.in. integracja statystyki, zwiększenie jej efektywności, elastyczności, zdolności reagowania na zmieniające się potrzeby użytkowników oraz redukcja obciążenia respondentów, a także krajowych urzędów statystycznych. Eurostat wraz z krajowymi urzędami statystycznymi pracuje nad rewizją i integracją wszystkich badań społecznych, w tym także rewizją badania siły roboczej (EU LFS). Cel ten ma zostać osiągnięty m.in. na podstawie rozporządzenia integrującego statystykę społeczną (Integrated European Social Statistics Framework Regulation — IESS FR). Od 2016 r. projekt tego aktu prawnego procedowany jest na forum Parlamentu i Rady UE jako rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne ramy europejskich statystyk dotyczących osób fizycznych i gospodarstw domowych, opartych na danych na poziomie indywidualnym zbieranych metodą doboru próby²⁴. Ideę przygotowania IESS FR zaprezentowano w 2014 r. Regulacja ma również zapewnić lepszą harmonizację zbieranych danych, zarówno na wejściu (*input*) jak i wyjściu (*output*)²⁵. W momencie pisania tego artykułu prace nad szczegółowymi rozwiązaniami (w tym regulowanymi aktami prawnymi dla poszczególnych dziedzin, w tym rynku pracy) są jeszcze w toku. Pierwotnie planowany termin wdrożenia w życie ramowego aktu IESS (i jednocześnie towarzyszących mu aktów wykonawczych) to rok 2019, co w przypadku UE LFS i BAEL oznaczałoby, że już w 2019 r. obowiązywałaby realizacja badania według nowych zaleceń.

Największe zmiany zakresowe przewidywane są w przypadku dziedziny **rynek pracy** (w którą przekształci się obecne EU LFS). Wynika to m.in. z potrzeby **wprowadzenia zmian definicyjnych w dotychczasowym badaniu siły roboczej** (EU LFS) zapisanych w nowej *rezolucji dotyczącej statystyki pracy*, wypracowanej w 2013 r. podczas 19. ICLS i zarekomendowanej do stosowania przez MOP²⁶.

Przewidywane są następujące zmiany:

- zapisy tej rezolucji staną się podwaliną zmian w przyszłym badaniu LFS, jeżeli chodzi o wprowadzenie nieco innych zasad klasyfikowania osób do grupy pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo. Być może będzie to rzuto-

²³ Por. też <http://strateg.stat.gov.pl/>.

²⁴ Projekt pod taką nazwą został upowszechniony i poddany szerokim konsultacjom <http://ec.europa.eu/eurostat/about/opportunities/consultations/iess>.

²⁵ Por. też Zgierska, 2016.

²⁶ Por. też Zgierska, 2014b.

wać na zmiany podstawowych wielkości i wskaźników raportowanych o rynku pracy oraz powodować ewentualny brak ich porównywalności z poprzednimi latami. Zamierza się obecnie poszerzyć zakres definicji „pracujących”, m.in. poprzez zmianę sposobu określania kategorii pomagających członków rodziny (zostaną do tej grupy włączone osoby pomagające w prowadzeniu działalności gospodarczej także członkom rodziny spoza własnego gospodarstwa domowego), włączenie do pracujących osób wykonujących część swojej pracy poza sezonem tzw. *off-seasons* oraz zaklasyfikowanie niektórych przyczyn nieobecności na nieco innej zasadzie niż wcześniej (osób mających pracę, ale niewykonujących jej w tygodniu referencyjnym);

- w wyniku ustaleń rezolucji 19. ICLS — wyłączać z grona pracujących osoby prowadzące własną działalność, które jej efekty przeznaczają wyłącznie na własne potrzeby (najczęściej dotyczy to rolnictwa).

Ponadto:

- wprowadzenie tzw. ujednoliconych zestawów pytań, które będą obowiązywały we wszystkich krajach; ma to dotyczyć zestawów kluczowych z punktu widzenia wyodrębniania populacji pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, co ma na celu zwiększenie porównywalności danych między krajami (rozważany był też wariant prawnego uregulowania tej kwestii);
- przekształcenie dotychczasowego EU LFS w badanie o strukturze modułowej — przewiduje się, że zostanie ono podzielone na bloki tematyczne o różnej częstotliwości gromadzenia danych: kwartalnej, rocznej oraz dwuletniej (dotychczas niewystępującej w badaniu). Podstawowe informacje, istotne z punktu widzenia oceny bieżącej sytuacji na rynku pracy, nadal będą zbierane kwartalnie, przy czym próba wylosowana na dany kwartał zostanie rozłożona równomiernie na wszystkie tygodnie kwartału (tzw. badanie ciągłe; to założenie jest już stosowane w większości państw członkowskich, w tym w Polsce). Równoległe dokonywana jest rewizja zmiennych składających się na moduły tematyczne. Część zmiennych pozostanie w dotychczasowej formie, część zostanie zmodyfikowana (np. zakres filtrów, kafeteria odpowiedzi), niektóre zostaną usunięte; planowane jest również wprowadzenie nowych zmiennych.

Zmiany przewidywane do wprowadzenia mają na celu poprawę spójności wyników i ich porównywalności pomiędzy krajami, natomiast istnieje prawdopodobieństwo zachwiania dotychczasowych szeregów czasowych w poszczególnych krajach. W konsekwencji kraj, w którym będzie to miało istotne znaczenie, zostanie zobowiązany do oceny wpływu zmiany metodologii na wartości kluczowych wskaźników i agregatów (w tym służących do monitorowania celów zawartych w strategii), a w przypadku stwierdzenia istotności zmiany — do dokonania w 2021 r. przeliczenia danych wstecz do 2010 r. dla części agregatów.

Zmiana zawarta w projekcie regulacji ramowej IESS FR dotyczy także cykliczności europejskich badań modułowych. Przewiduje się bowiem, że — podobnie jak obecnie — podstawowy zestaw informacji uzupełniany będzie modu-

łami. Zmianą jest natomiast to, że przewidywane są moduły o charakterze stałym (z zastosowaniem tych samych zmiennych), powtarzalne w określonym cyklu. Przewidziano także nowe tematy do realizacji *ad hoc*. Tematy modułów wprowadzane będą aktami delegowanymi. Przewidziano różną cykliczność powtarzania się modułów — dla dziedziny rynek pracy to 8 lat, z tego 6 modułów ma charakter stały, a dwa pozostają niezdefiniowane, w przypadku pojawienia się nowych potrzeb informacyjnych.

Polska (pracownicy GUS) aktywnie uczestniczy na forum UE w pracach nad wypracowaniem nowego rozwiązania. **Eurostat we współpracy z krajami UE powołał trzy grupy zadaniowe**, których rolą jest m.in. opracowanie aktów wykonawczych i delegowanych do IESS FR dla dziedziny rynek pracy.

Opisane powyżej zmiany w EU LFS wymagać będą od krajowych urzędów statystycznych dodatkowych działań związanych m.in. z modernizacją badania, z uwzględnieniem jej różnych aspektów, poprzedzoną przeprowadzeniem pilotaży lub studium wykonalności, tak aby były jak najbardziej efektywne.

Podsumowanie

Artykuł przedstawia szerokie spektrum czynników składających się na społeczne badanie statystyczne oparte na wywiadach z członkami gospodarstw domowych, realizowane zgodnie z zasadami dotyczącymi zastosowania metody reprezentacyjnej. Na przykładzie BAEL wskazuje także na pewne pułapki związane z analizą danych w dłuższych szeregach czasowych.

Początki wdrażania BAEL w Polsce są ściśle związane z okresem transformacji systemowej. Z perspektywy czasu widać, że badanie było celną odpowiedzią na przewidywane zapotrzebowanie na dane statystyczne, pozwalając na uzupełnienie luki informacyjnej dotyczącej możliwości diagnozy rynku pracy i charakterystyki nowych zjawisk, które pojawiły się w gospodarce. Z kolei wraz z wstąpieniem Polski do UE dane z europejskiego badania siły roboczej EU LFS (w Polsce prowadzonego przez GUS jako BAEL) stały się podstawą budowy kluczowych wskaźników do monitorowania postępu w realizacji celów i głównych priorytetów ustalonych w różnych dokumentach strategicznych.

EU LFS ma charakter rozwojowy, co zwiększa jego rangę także w Polsce. Nie zmienia to jednak potrzeby ciągłego kontaktu z krajowymi użytkownikami danych i doskonalenia badania w taki sposób, aby odpowiadało także na krajowe potrzeby, wynikające z konieczności diagnozy polskiego rynku pracy, funkcjonującego w naszych realiach według polskiego systemu prawnego. Warto więc przypomnieć rzecz niby oczywistą — wyciągając wnioski na podstawie porównania danych statystycznych dla tego samego zjawiska z kilku okresów, należy mieć na uwadze także przeobrażenia, które zaszły w gospodarce w analizowanym okresie, w tym także modyfikacje w systemie prawnym. Wprowadzenie wcześniejszych emerytur, potem świadczeń i zasiłku przedemerytalnego, zmieniające się warunki oficjalnego łączenia pracy i emerytury, podobnie jak zmiany

w urlopach wychowawczych, dodatkowe świadczenia, w tym „500+”, wprowadzenie urlopów tacierzyńskich/ojcowskich/rodzicielskich istotnie wpływa na sytuację osób na rynku pracy i podejmowane przez respondentów decyzje związane z ich aktywnością (lub dezaktywizacją) zawodową i powinno być brane pod uwagę przez analityków wykorzystujących wyniki badań statystycznych.

Jubileusz BAEL to dobry moment, aby serdecznie podziękować wszystkim Respondentom za przekazane informacje i poświęcony czas. To właśnie dzięki ich życzliwości, zaufaniu i zrozumieniu roli statystyki możliwe jest gromadzenie danych przez statystykę publiczną i dostarczanie informacji gronu ich użytkowników (z zachowaniem zasad tajemnicy statystycznej). Użytkownikom danych — w tym Pracownikom środowiska naukowo-badawczego, Decydentom, Dziennikarzom, a także Czytelnikom „Wiadomości Statystycznych” — dziękujemy za cenne uwagi, które służą udoskonalaniu badania. Wyrazy podziękowania należą się również Pracownikom urzędów statystycznych — Ankieterom, Osobom koordynującym pracę w terenie oraz współpracującym z GUS przy realizacji i rozwoju BAEL — za przyjazną współpracę z gospodarstwami domowymi i rzetelnie wykonywane obowiązki, a także Pracownikom departamentów GUS, którzy towarzyszyli nam od początku, a także tym, którzy wnosili swój wkład w doskonalenie tego badania w kolejnych latach.

dr Agnieszka Zgierska — GUS

LITERATURA

- De la Fuente, M. (2011). New measures of labour market attachment. *Statistics in Focus*, 57.
- EU LFS Explanatory notes: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology#LFS_explanatory_note.
- Eurostat. (2009). Task force on the quality of the Labour Force Survey. Final report: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-RA-09-020>.
- Frenkel, I. (1993). *Aktywność ekonomiczna i bezrobocie ludności wiejskiej w Polsce*. Warszawa: GUS.
- Góra, M., Socha, M., Sztanderska, U. (1995). *Analiza polskiego rynku pracy w latach 1990—1994*. Kierunki zmian i rola polityki rynku pracy, Program Reformy Polityki Społecznej. Warszawa: MPiPS, GUS.
- GUS. (1992—2017). *Aktywność Ekonomiczna Ludności Polski* — publikacje kwartalne wydane w latach 1992—2017, z wyjątkiem II i III kwartału 1999 r. Warszawa: GUS. Publikacje zbiorcze z wynikami BAEL oraz badań modułowych BAEL od 2006 r. dostępne są na stronie: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/>.
- GUS. (1992). *Aktywność zawodowa i bezrobocie w Polsce: raport z pierwszego w Polsce badania aktywności ekonomicznej ludności, przeprowadzonego w maju 1992 r.* Warszawa: GUS.
- GUS. (1994a). *Społeczno-ekonomiczne położenie bezrobotnych*. Warszawa: GUS.
- GUS. (1994b). *Sytuacja na wiejskim rynku pracy ze szczególnym uwzględnieniem ludności związanej z rolnictwem indywidualnym*. Warszawa: GUS.

- GUS. (2003). *Aktywność ekonomiczna ludności Polski w latach 1992—2002*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2005a, 2011b,c lipiec i październik, 2015a). *Praca nierejestrowana w Polsce*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2005b). *Typowe i nietypowe formy zatrudnienia w Polsce w 2004 roku*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2006, 2012). *Praca a obowiązki rodzinne*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2007, 2013). *Przejęcie z pracy na emeryturę*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2008). *Wypadki przy pracy i problemy zdrowotne związane z pracą*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2010). *Wejście ludzi młodych na rynek pracy w Polsce w 2009 r.* Warszawa: GUS.
- GUS. (2011a). *Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy (na podstawie BAEL)*. Materiał na konferencję prasową GUS w dniu 22 grudnia 2011 r. Warszawa: GUS.
- GUS. (2011d). *Dojazdy do pracy w 2010 r. na podstawie BAEL*. Materiał na konferencję prasową GUS w dniu 22 grudnia 2011 r. Warszawa: GUS.
- GUS. (2012). *Osoby niepełnosprawne na rynku pracy w 2011 roku*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2013). *Wolontariat w organizacjach i inne formy pracy niezarobkowej poza gospodarstwem domowym — 2011*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2014a). *Wypadki przy pracy i problemy zdrowotne związane z pracą*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2015b). *Sytuacja na rynku pracy migrantów i ich potomków*. Warszawa: GUS.
- GUS (2016a). *Pracujący w nietypowych formach zatrudnienia*. Notatka informacyjna GUS z 27.01.2016 r. na podstawie wyników badania modułowego „Nietypowe formy zatrudnienia i praca nierejestrowana — IV kwartał 2014 r.”. Warszawa: GUS.
- GUS. (2016b). *Badanie organizacji rozkładu czasu pracy w Polsce w 2015 roku*. Warszawa: GUS.
- GUS. (2017). *Osoby młode na rynku pracy w 2016 r.* Warszawa: GUS.
- Husmanns, R., Mehran, F., Verma, V. (1992). *Surveys of economically active population, employment, unemployment and underemployment*. An ILO manual on concepts and methods. Genewa: International Labour Office. Pobrane z: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/lfs.pdf>.
- ILO. (1982). *Resolution concerning statistics of the economically active population, employment, unemployment and underemployment*. Adopted by the 13th International Conference of Labour Statisticians. Genewa.
- ILO. (2011). *Manual on the measurement of volunteer work*. Genewa: International Labour Office. Pobrane z: http://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_167639/lang--en/index.htm.
- ILO. (2013). *Resolution concerning statistics of work, employment and labour underutilization*. Adopted by the 19th International Conference of Labour Statisticians. Genewa.
- Kańska, M., Witkowski, J. (1997). *Rynek pracy w Polsce w 1996 roku: kontynuacja korzystnych tendencji*. Warszawa: GUS.
- Kańska, M., Witkowski, J., Kostrubiec, S. (1996). *Praca nierejestrowana w Polsce w 1995 roku*. Warszawa: GUS.
- Kostrubiec, S. (red.). (1999). *Praca nierejestrowana w Polsce w 1998 roku*. Warszawa: GUS.
- Kostrubiec, S. (2001). *Osoby niepełnosprawne na rynku pracy w 2000 roku*. Warszawa: GUS.
- Kostrubiec, S., Kowalska, A. (1997). *Efektywność polityk rynku pracy*. Warszawa: GUS.
- Kotowska, I. E. (1992). *Zmiana sytuacji kobiet na rynku pracy*. Warszawa: GUS.

- Kotowska, I. E., Strzelecki, Z. (1993). *Bezrobocie z punktu widzenia gospodarstw domowych*. Warszawa: GUS.
- Kotowska, I. E., Sztanderska, U., Wóycicka, I. (red.). (2007). *Aktywność zawodowa i edukacyjna a obowiązki rodzinne w Polsce w świetle badań empirycznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kowalska, A. (red.) (1995). *Losy zawodowe absolwentów w latach 1989—1994*. Warszawa: GUS.
- Kowalska, A. (1996). *Aktywność ekonomiczna kobiet i ich pozycja na rynku pracy*. Warszawa: GUS.
- Kowalska, A. (red.) (1998). *Losy zawodowe absolwentów w latach 1994—1997*. Warszawa: GUS.
- Kryńska, E. (1993). *Bezrobocie a segmentacja rynku pracy*. Warszawa: GUS.
- Marciniak, G. (2005). Typical and atypical forms of work organisation and working time arrangement. *Polish Population Review*, 6.
- Młonek, K. (1992). *Aktywność ekonomiczna młodzieży*. Warszawa: GUS.
- Młonek, K. (1995). *Aktywność zawodowa i bezrobocie młodzieży w Polsce w latach 1992—1994* (luty 1995). Warszawa: GUS.
- Piekut-Brodzka, D. (1993). *Aktywność zawodowa inwalidów prawnych*. Warszawa: GUS.
- Sobczak, H., Jakubowska, J., Miler A. (1993). *Makroregionalne zróżnicowanie bezrobocia w Polsce*. Warszawa: GUS.
- Strawiński, P. (2013). Uzupełniające miary statusu osób na rynku pracy. *Wiadomości Statystyczne*, 58(3), 37—52. Warszawa: GUS.
- Szarkowski, A., Witkowski, J. (1994). The Polish Labour Force Survey. *Statistics in Transition*, 1(4). Warszawa: GUS.
- Witkowski, J. (1994). *Podstawowe cechy bezrobocia w Polsce w okresie transformacji*. Warszawa: GUS.
- Witkowski, J. (1995). *Rynek pracy w Polsce w 1994 roku. Nowe tendencje, stare zagrożenia*. Warszawa: GUS.
- Witkowski, J. (2017). Badanie aktywności ekonomicznej ludności jako podstawa modernizacji statystyki pracy. *Wiadomości Statystyczne*, 62(12). Warszawa: GUS, 7—22.
- Zgierska, A. (2005). Unregistered employment in Poland in 2004. *Polish Population Review*, 6. Warszawa: GUS.
- Zgierska, A. (2014a). *Polish experiences in monitoring of labour underutilization, unregistered employment, unpaid work, volunteer work: Better Data to Better Monitor the Status of Women in Informal Employment, Unpaid Work and Work in Rural Areas and Agriculture*. ILO Data 2X Roundtable discussion to review actions underway and next steps (Session 2). Genewa. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/presentation/wcms_314043.pdf.
- Zgierska, A. (2014b). Nowe międzynarodowe zalecenia dotyczące statystyki pracy. *Wiadomości Statystyczne*, 59 (12), 27—37. Warszawa: GUS.
- Zgierska, A. (2016). *From output to input/output harmonisation in the EU-LFS*, referat wygłoszony podczas konferencji poświęconej jakości w statystyce *European Conference on Quality in Official Statistics* (Q2016). Madryt. <http://www.ine.es/q2016/docs/q2016Final00195.pdf>.
- Zwara, W. i in. (red.). (2015). *Rozszerzenie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności — wybrane wskaźniki „Europa 2020” oraz wskaźnik NEET na poziomie województw (NTS 2); podstawowe agregacje z zakresu rynku pracy na podregiony (NTS 3), miasta wojewódzkie, grupy podregionów*. Jachranka: Centrum Badań i Edukacji Statystycznej. <http://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/statystyka-dla-polityki-spojnosci/statystyka-dla-polityki-spojnosci-2013-2015/badania/dezagregacja-wskaznikow-europa-2020/>.

Summary. *The Labour Force Survey (LFS) is one of the basic survey conducted by the CSO. It enables current evaluation of the use of labour resources and at the same time it allows for a wider characterisation of population groups due to their status on the labour market. In 2017, a quarter of a century has passed from the time of the first edition of the LFS, which, since the very beginning, has been implemented in accordance with international recommendations and modified regarding the needs of data users. The beginnings of LFS in Poland are closely related to the period of systemic transformation and the demand for research allowing to fill the information gap concerning the possibilities of characterisation of new phenomena on the labour market. Following the accession of Poland to the European Union (EU), data from the survey became the basis for compilation of key indicators used as the essential ones in various strategies, both at the EU and national level.*

The aim of the article, apart from the jubilee theme, is to recall the milestones and the most important changes in the LFS methodology, which is extremely important for data users. Moreover, work conducted in this field within the EU is described in the final part of the article.

Keywords: labour force survey, labour statistics, labour market.